

Kazimierz Ostrowski, Waław Szyszkowski

Przegląd nadesłanych opracowań

Palestra 27/8(308), 59-62

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

pacji, zaprzysiężony w dywizjonie 1806, brał udział w szkoleniu podchorążych. W czasie powstania, przydzielony do służby gospodarczej, organizował zaopatrzenie żołnierzy. Przekazywał też na potrzeby AK zapasy zarządzanej przez niego firmy „Attoza”, które zostały wykorzystane na mundury dla żołnierzy. Po upadku Woli został wywieziony do Pruszkowa, skąd udało mu się uciec.

Dla zobrazowania spontaniczności w działaniach na rzecz powstania adwokatów, którzy z różnych względów nie brali w nim udziału czynnego, należy wymienić przykładowo:

Helенę Wiewiórską, która w czasie okupacji pracowała w „Patronacie”, a w czasie powstania spieszyła z pomocą tym wszystkim, którzy jej potrzebowali. Jej mieszkanie stało się azylem prześladowanych, placówką opiekuńczą oraz „dożywającą” pozbawionych domu i powstańców. Pomagała jej w tym adw. Halina Więckowska;

Mieczysława Jarosza, który mając dwu synów zaangażowanych w walce powstańczej, sam włączył się także działania, jak budowa barykad, przebijanie przejść piwnicznych, wystawianie posterunków itp.;

Krystynę Bielańską-Jackowską, która na parę dni przed wybuchem powstania wskazała autorce niniejszego opracowania lokal dla Bazy Wojskowych Zakładów Wydawniczych i przez cały czas pracy Bazy w tym domu służyła swoją pomocą, udostępniając również własne mieszkanie.

KAZIMIERZ OSTROWSKI

i

WACŁAW SZYSZKOWSKI

Przegląd nadesłanych opracowań

Do *pierwszej grupy* referatów poświęconych udziałowi adwokatów w kampanii wrześniowej 1939 r. nadesłano 7 referatów.

Dwa opracowania o charakterze ogólnosyntetycznym, a mianowicie adw. Stanisława Hećki z Poznania i adw. Mariana Czumy z Krakowa, zostały odczytane w wyjątkach. Zajmują się one udziałem adwokatów wielkopolskich w walkach Armii „Poznań”, a adwokatów krakowskich w walkach Armii „Karpaty”, „Kraków” i „Łódź”. Przedstawiono również w skrócie treść referatu adw. Michała Lorkiewicza z Poznania, dotyczącego jego udziału w wojnie 1939 r. Pozostałe prace tej grupy zreferował adw. Kazimierz Ostrowski z Krakowa jako współsekretarz naukowy II działu tematycznego.

Z opracowania nadesłanego przez dra Taylora, adwokata z Poznania, dowiadujemy się, że został jako ppor. rez. zmobilizowany z przydziałem do 69 pp. w Gnieźnie jako dowódca plutonu konnego zwiadu. Brał udział w natarciu na Łęczycę. Po bitwie nad Bzurą doprowadził swój pluton przez Puszcę Kampińską do Warszawy. Brał następnie udział w obronie stolicy. Za kampanię wrześniową został odznaczony Krzyżem Walecznych. Po kapitulacji dostał się do niewoli (oflag II A w Prenzlau).

Z notatki nadesłanej przez adw. Aleksandra Czaplickiego z Radomia wynika, że zmobilizowany został w sierpniu 1939 r. i wcielony do grupy operacyjnej gen. Skwarczyńskiego i że brał udział w walkach na Podlasiu. Interno-

wany przez wojska radzieckie, został osadzony w obozie w Szepietówce, a następnie przekazany wojskom niemieckim przy wymianie jeńców wojennych.

Obszerne opracowanie nadesłał adw. Wincenty Kępiński z Poznania. Dotyczy ono w części wstępnej kampanii wrześniowej. Autor uniknął niewoli radzieckiej, następnie osiadł na roli, wydzierżawiając gospodarstwo we wsi Zawada pow. radomszczańskiego. Tam prowadził działalność konspiracyjną w ramach Służby Zwycięstwu Polski, później w ZWZ i AK. Opracowanie adw. Kępińskiego zawiera szczegółowy opis działania w konspiracji Rejonu AK Kłomnice. Stanowić ono będzie wartościowy i źródłowy materiał dla przyszłego historyka opracowującego działalność AK we wspomnianym rejonie.

Opracowanie Jerzego Jackowskiego opisuje udział Juliana Jackowskiego, adwokata z Warszawy, w kampanii wrześniowej. Pełnił on funkcję dowódcy szwadronu sztabowego nowogródzkiej brygady kawalerii. Pod Samborem dostał się do niewoli radzieckiej. Biuro Informacyjne PCK w Warszawie zawiadomiło rodzinę, że na liście ekshumowanych ze zbiorowego grobu w Katyniu figuruje jego nazwisko.

Jerzy Jackowski nadesłał również informację dotyczącą udziału w kampanii wrześniowej adw. Andrzeja Jeżewskiego z Warszawy. Brał on udział w wypadzie na terytorium Niemiec, walczył w rejonie Ostrowi Mazowieckiej i Zambrowa. Walczył w składzie grupy operacyjnej „Polesie” aż do kapitulacji, po czym dostał się do niewoli niemieckiej.

Jeśli chodzi o *drugą grupę* opracowań dotyczących obozów jenieckich, to do tego tematu nadesłano 11 opracowań. Dwa opracowania o charakterze ogólniejszym zostały na sesji przez autorów odczytane w wyjątkach. Były to prace adw. Alfreda Dreszera z Łodzi pt. „Adwokaci polscy w oficerskich obozach jenieckich w Niemczech” oraz adw. Marii Staniszkis z Warszawy pt. „Adwokaci i aplikanci adwokacy w innych obozach jeńców”. Należy tu dodać, że adw. Dreszer poza swoim referatem omówił również opracowanie adw. Kazimierza Lewińskiego na temat „Koleżeńska pomoc dla studentów oraz osób pragnących rozpocząć studia prawnicze (Woldenberg)”. Pozostałe referaty należące do tej grupy zreferował prof. Wacław Szyszkowski jako współsekretnarz naukowy II działu tematycznego.

O swoim życiu jenieckim informowali adw. Michał Lorkiewicz z Poznania, adw. Bolesław Bigda z Opola (przebywał w obozach jenieckich wraz ze swoim już nieżyjącym bratem adw. Mikołajem Bigdą) oraz adw. Edward Ignaczak z Łomży.

Adw. dr Leon Taylor z Poznania opisuje swój pobyt w Oflagu II C (Woldenberg), gdzie brał udział w prowadzeniu akcji studiów akademickich dla studentów Akademii Handlowej i Akademii Nauk Politycznych jako kierownik sekcji nauk ekonomiczno-politycznych. W pracy tej brali udział inni adwokaci, jak np. Witold Heintze, Jerzy Kruszewski, Wandalin Puciata i Mieczysław Zembrzuski (wszyscy z Warszawy).

Adw. Teofil Motyliński z Poznania przedstawił przebieg prowadzonych przez siebie w oflagu II C prac natury oświatowej i propagandowej, m. in. w sprawie Ziem Zachodnich (Odzyskanych). Również cenne uwagi i wspomnienia o swoich przeżyciach obozowych w związku z pracami charakteru społeczno-niepodległościowego znajdujemy w piśmie adw. Maksymiliana Maciejewskiego z Oleśnicy.

Adw. Maksymilian Schroeder z Poznania ujawnił mało znane ogółowi fakty prowadzenia przez niego jako oficera-jeńca wojennego szeregu obron swo-

ich kolegów z obozu przed sądami wojennymi Rzeszy Niemieckiej w Koblencji i Neustettin.

Opracowanie adw. Mirona Kołakowskiego z Częstochowy pt. „Fragmenty wspomnień z przejściowego Oflagu w Działdowie w 1939 r.” informuje o losach załogi twierdzy Modlin po jej upadku, a zwłaszcza oficerów (a wśród nich adwokatów), którzy skierowani zostali do obozu przejściowego w Działdowie. W obozie tym przebywało przez wiele tygodni ponad tysiąc oficerów, w tym pięciu generałów. Autor opisuje też, w jaki sposób później *Wehrmacht* nie wykonał warunków kapitulacji o zwolnieniu wszystkich oficerów-jeńców.

Następnie, co się tyczy trzeciej grupy opracowań na temat udziału adwokatów w wojskowej konspiracji oraz w powstaniu warszawskim, to zaznaczyć należy, że z 9 nadesłanych opracowań 3 z nich mają charakter syntetyczny, a mianowicie adw. Jadwigi Rutkowskiej z Warszawy dotyczący udziału adwokatów w powstaniu warszawskim, adw. dra Mariana Czumy z Krakowa o udziale adwokatów krakowskich w konspiracji wojskowej oraz adw. Juliusza Niekrasza z Katowic poświęcony działalności Wojskowego Sądu Specjalnego Śląskiego Okręgu Wojskowego AK.

Powyższe trzy opracowania zostały przedstawione na sesji w stosunkowo obszernym streszczeniu. Odtworzono również na sesji opracowania: adw. Tadeusza Mazurkiewicza z Makowa Podhalańskiego, opisującego m. in. swoje perypetie na szlaku konspiracyjnej łączności Kraj-Budapeszt, oraz adw. dra Kazimierza Ostrowskiego o udziale adwokatów w konspiracji wojskowej w okresie od 1939 do 1945 r.

Adw. Stanisław Turowski z Dąbrowy Górniczej w swoim opracowaniu podaje krytyczne uwagi na temat niektórych stron konspiracji i przygotowań do powstania warszawskiego w różnych okresach okupacji. Opisuje też swój udział w powstaniu oraz swoje przeżycia i obserwacje z obozów koncentracyjnych, do których został skierowany po powstaniu. Autor przedstawił swoje wspomnienia osobiście na sesji.

Pozostałe opracowania trzeciej grupy zreferował współsekretarz naukowy II działu tematycznego adw. dr Kazimierz Ostrowski.

Adw. Zygmunt Oleszczyk z Warszawy relacjonuje swoje działania w konspiracji oraz szczegółowo opisuje swój udział w powstaniu.

Ze sprawozdania adw. Juliusza Brauna z Kielc wynika, że pełnił on funkcje szefa Okręgu Kieleckiego i członka Rady Naczelnej Organizacji „Unia” (w konspiracji), której oddziały wojskowe w ramach akcji scaleniowej dołączyły do AK. Brał też udział w pracach propagandowych tej organizacji.

Adw. Jan Pietrzykowski z Częstochowy podaje, że adw. Zygmunt Lisiewicz z Sosnowca pełnił funkcje komendanta Okręgu Częstochowskiego Narodowej Organizacji Wojskowej (NOW). Na przełomie lat 1942—1943 przekazał oddziały tej organizacji pod komendę Armii Krajowej.

Wreszcie w czwartej grupie opracowań, dotyczącej udziału adwokatów w polskich formacjach wojskowych na Wschodzie i Zachodzie, adw. Filip Rosengarten z Bielska-Białej przedstawił swoje wspomnienia z okresu służby wojskowej we Włoszech, przekazując jednocześnie posiadane informacje o tragicznych losach palestry bielskiej.

Polskim formacjom na Wschodzie i na Zachodzie poświęcony był częściowo referat adw. dra Mariana Czumy.

Z kolei przedstawiona została pokrótce treść obszernych, mających znaczenie

historyczne wspomnień adw. Edwarda Szuby z Warszawy pt. „Brałem udział w walkach 14 pułku piechoty na Wale Pomorskim”.

Omówienia prac czwartej grupy dokonał prof. Wacław Szyszkowski, współsekretarz II działu tematycznego.

III dział tematyczny. UDZIAŁ ADWOKATÓW W PODZIEMNEJ ADMINISTRACJI CYWILNEJ W KRAJU I W REPREZENTACJI PAŃSTWA POLSKIEGO NA WSCHODZIE I ZACHODZIE

KAROL POTRZOBOWSKI

Udział niektórych adwokatów w podziemnej administracji cywilnej w kraju

Stosownie do szczegółowego programu obrad sesji (patrz wyżej: str. 7) jednym z punktów trzeciego działu tematycznego był referat adw. Karola Potrzebowskiego noszący tytuł: „Udział niektórych adwokatów w podziemnej administracji cywilnej w kraju”. Referat ten, b. dobrze i wyczerpująco ujęty, został wygłoszony przez adw. K. Potrzebowskiego na sesji w drugim dniu obrad, tj. w dniu 27 listopada 1982 r., nie możemy go jednak zamieścić w niniejszej naszej edycji, gdyż autor przemówienia, już wówczas ciężko chory, nie zdążył przed swym zgonem¹ nadać swej ustnej wypowiedzi kształtu referatu na piśmie (przyj. Redakcji Naukowej sesji).

EDWARD MUSZALSKI

Adwokaci polscy w Wielkiej Brytanii w latach 1939—1945 (fragmenty)

W chwili wybuchu drugiej wojny światowej Polonię na Wyspach Brytyjskich szacowano na 3.000 osób. W tej liczbie znajdowało się zaledwie dwu adwokatów, a mianowicie: dr Leon Loewensohn, notariusz i *solicitor* w Glasgow, oraz Leon Radziłowicz (poprzednio Rabinowicz), profesor Uniwersytetu w Cambridge, znawca prawa karnego i kryminologii, którego prace w związku ze statystyką kryminalną w Wielkiej Brytanii uczyniły go powagą w tej dziedzinie.

Z początkiem wojny przybywali do Wielkiej Brytanii adwokaci polscy bądź jako żołnierze, bądź jako politycy. Po utworzeniu rządu Władysława Sikorskiego w Paryżu w październiku 1939 r. polskie czynniki rządowe i społeczne starały się o rychłe przedostanie się do Anglii lotników i marynarzy. Większą grupą wojskową armii lądowej, która stanęła pierwsza na ziemi angielskiej w maju 1940 r., byli ranni, a później reszta uczestników wyprawy do Narwiku, w której funkcje adiutanta dowódcy gen. Szyszko-Bohusza pełnił Ludwik Kwiatkowski, adwokat z Warszawy, odznaczony za tę kampanię po raz drugi Krzyżem Walecznych. Tadeusz Słoński, adwokat z Warszawy, był sędzią polowym w Sądzie Brygady. Później zaczęli przybywać pojedynczo różni uchodźcy z Polski drogą przez Skandynawię lub Francję. Znaczna część Polaków przybyła po upadku Francji w czerwcu 1940 r.

¹ Zgon nastąpił w dniu 3 marca 1983 r. (przyj. Red.).